

5. Коптілов В.В. Актуальні питання українського художнього перекладу. – Київ: Видавництво Київського Університету, – 1971. – 130с.;
6. Мірошніченко В.В. До проблеми відтворення мови та стилю творів М.М.Коцюбинського в перекладах англійською мовою// Теорія і практика перекладу (республіканський міжвідомчий науковий збірник). – 1979.– №1.– С.98-108.;
7. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика (очерки лингвистической теории перевода). – М.: Международные отношения, – 1974. – 215с.;
8. Чередниченко О.І. Об'єднана функція мови// Вісник КНУ ім.Т.Шевченка: Іноземна філологія. – 2003. – №34-36. – С.6-7.;
9. Эткинд.А. Цветовой тест отношений// Общая психодиагностика: Основы психодиагностики, немедицинской психотерапии и психологического консультирования // Под. Ред. А.Бодалева и В.В. Столина – М.: МГУ, – 1987.– С. 221-227.;
10. English-Ukrainian Dictionary of Color Names and Color Science // Англійсько-український словник назв кольорів і кольорознавства/ Edited by Anatole Wovk and Bohdan Struminsky. – New York: Shevchenko Scientific Society, – 1986. – 94p.;

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Modern Ukrainian short stories/edited, with a preface by George S.N.Luckyi. – Englewood, Colorado: Ukrainian academic Press, – 1995. – 230p.;
2. Their land. An anthology of Ukrainian short stories / edited by M.Luchkovich. – New York: Svoboda press, – 1964. – 328p.;
3. М.Коцюбинський. Повісті. Оповідання. Твори в семи томах/Том2. – Київ: “Наукова думка”, – 1974. – 381с.

УДК 811.111: 81'2

Ласка І.В.
(Київ, Україна)

АКСІОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ В ТРАКТАТІ П.-Д. ЮЕ DE INTERPRETATIONE (1661)

У статті на матеріалі критичного дискурсу трактату П.-Д. Юе De interpretatione визначається місце його автора в історії французького перекладознавства.

Ключові слова: вільний переклад, буквальний переклад, деонтологія перекладу, вірність, точність, ієрархія вимог.

В статтє на матеріалє критического дискурса трактата П.-Д. Юе De interpretatione определєтєся мєсто его автора в истории французского переводоведения.

Ключевые слова: свободный перевод, буквальный перевод, деонтология перевода, верность, точность, иерархия требований.

This article deals with the critical discourse of P.-D. Huet's Tractatus De Interpretatione and determines the place of its author in the history of French national school of translation studies.

Key words: *free translation, literal translation, deontology of translation, fidelity, exactitude, hierarchy of exigencies.*

П'єр-Данієль Ює увійшов до історії як автор трактату *De interpretatione* що здобув заслуженої слави й по праву вважається одним з найвищих досягнень французького перекладознавства в період його становлення [1: 117]. Книга з'явилася 1661 року на тлі суперечок, що точилися в другій половині XVII ст. довкола вільних перекладів типу *les belles infidèles* і вироблення правил перекладу. Її автора протиставляють то самому патріарху перекладу святому Ієронімові [2: 48], то Гаспарові де Танду [3: 260], а ще більше Перо д'Аблянкурів [4: 80-81; 5: 27], як прихильника буквального перекладу і навіть «перебільшеного буквалізму» [2: 48]. Водночас деякі історики перекладу [6: 185] вважають позицію Ює більше поміркованою, близькою до так званого «серединного шляху», що його проповідував Леметр де Сасі.

Друга книга трактату Ює *De claris interpretibus*, крім докладної історії перекладів святого письма, включає справжній довідник з відомостями про перекладачів і їхні переклади. Цей фактичний матеріал практично залишився поза увагою істориків перекладу, які обмежуються розглядом лише загальних принципів перекладу, викладених в основному діалозі трактату. Пропоновані Ює оцінки спираються на його принципи і правила перекладу і дозволяють точніше окреслити розроблену ним загальну концепцію перекладу. Отже предметом розгляду є критичний перекладознавчий дискурс П.-Д.Ює, а мета статті полягає в уточненні місця Ює в історії французького перекладознавства. Наводячи думки Ює, ми спираємося на книгу Адрієна Байє, в якій автор практично дослівно передає французькою мовою латинський текст відгуків Ює [7. Для зручності при цитуванні прикладів вказано номери, за якими перекладачі подаються у книзі Байє].

На відміну від більшості своїх попередників і сучасників, що намагалися встановити правила перекладу (Леметр де Сасі, А.Арно, Г. де Танд, П.Кутель), Ює ставить на перший план обов'язки перекладача, продовжуючи, таким чином, деонтологічну традицію французького перекладознавства, започатковану Баше де Мезір'яком: *...personne n'a plus heureusement rempli toutes les obligations d'un traducteur...(832), ...il n'a point eu assés de ce scrupule que doivent avoir de fidèles traducteur...(833), ...Planudes s'est comporté dans la plupart de ses traductions avec beaucoup de négligence...(799)*. Тим самим його загальні оцінки перекладачів переводяться в морально-етичну площину: *...tout y est saint, entier et sincère...(831), ...il s'est néanmoins montré plus sage et plus réservé...(835), ... pour voir sa sincérité et sa fidélité qu'il a gardé à ses Auteurs...(861), ...il est plus consciencieux et plus scrupuleux...(877)*. Оцінюючи загальну манеру перекладу, Ює оперує такими морально-етичними категоріями як обов'язок, совість, делікатність, старанність, стриманість, чемність, більшість з яких належить до сфери деонтичної модальності.

Ідеалом вірного перекладу для Ює є його повна відповідність оригіналові: *... et il répond si bien au Grec, que qui voit la copie voit en même temps l'original...(832), ... on peut dire que le Traducteur auroit égalé son Original...(864)*. Така відповідність може сягати так далеко, що різниця між текстом оригіналу і текстом перекладу, автором і перекладачем зникає:...

*il se donnoit un air d'élégance et de liberté qui sembloit faire croire que c'étoient plutôt des discours originaux, que des Traductions, tant il écrivoit naturellement... (816), ...ils croyoient que la postérité auroit de la peine à juger si c'est Casaubon qui est le traducteur de Polybe, ou si c'est Polybe qui a traduit Casaubon... (902). Саме поняття вірності *fidélité* в критичному дискурсі Юе теж трактується в деонтологічній площині, як моральний, майже релігійний обов'язок перекладача стосовно автора і тексту оригіналу, вимога поваги і стриманості, цілковитого підпорядкування, повної ідентифікації з автором, відповідності його бажанням: *...il a été si fidèle à représenter le sens de son Auteur, et si exact et si religieux... à en exprimer les paroles que saint Chrysostome lui-même n'en aurait pas pris un autre, s'il avoit eu à choisir un interprète... (792), ... cet assujettissement paroît encore bien d'avantage dans la Version d'Euripide... (864). Не випадково термін *fidélité* у Юе часто асоціюється з термінами морально-етичної семантики й поєднується з ними сполучниками сурядності: *...avec conscience et fidélité... (835), ... pour voir sa sincérité et la fidélité... (861)* і т. ін..**

Перекладач повинен проїнятися духом автора, глибоко проникнути в його думки й вірно передати їх у перекладі. Нерозуміння змісту, недотримання точності у викладі думок автора для Юе є найбільшим недоліком перекладача: *...souvent il n'entend pas ses Auteurs... (799), ...il n'a point encore été assés heureux pour rencontrer le génie et le caractère de ses Auteurs... (811), ...et assés souvent il sort de la matière et de la pensée de son Auteur... (815), ... il s'est donné la liberté d'extravaguer selon son beau plaisir, sans s'arrêter à son Grec... (839). Отже ці дві фундаментальні якості перекладу – вірність авторові та тексту оригіналу (*fidélité*) й точність у відтворенні змісту (*exactitude*) – у Юе завжди йдуть поруч.*

Перекладач мусить ретельно відтворювати зміст авторського тексту без жодних вилучень, додатків ані власних коментарів: *...s'il entre quelquefois dans leur pensée [la pensée de ses Auteurs] il la quitte volontairement pour suivre la sienne... (799), ...quelquefois il étend trop leurs pensées et quelquefois il les resserre aussi... (820), ... il avoit traité ses Originaux avec le plus grand respect et la plus grande réserve du monde sans y avoir jamais presque rien ajouté ni retranché, et sans y avoir fait le moindre changement... (871). Юе принципово заперечує проти включення до тексту пояснень щодо так званих «темних», тобто незрозумілих, місць, вважаючи, що ця функція не входить в обов'язки перекладача, це справа схолястів і коментаторів: *...on ne pouvoit justifier Ruelle de la liberté qu'il a prise d'insérer dans le texte des explications aux endroits les plus obscurs et les plus embarrassés : parce que c'est faire l'office de Scholiaste et de Commentateur plutôt que celui de Traducteur... (823), ...il ne faisoit point de scrupule de retrancher, d'ajouter, de farcir, et en un mot de renverser les sens et les phrases de ses Auteurs... (835), ...il n'est pas fort à louer d'avoir entrepris d'éclaircir de sa tête les endroits difficiles et embarrassés de ses Auteurs, en insérant des gloses dans le texte de ses Originaux... (838 bis). Отже Юе відкидає практику, започатковану і обґрунтовану Августином і широко використовувану протягом Середньовіччя, Ренесансу і в тогочасному французькому перекладі, особливо перекладачами Пор-Руаялю (де Сасі та ін.). Розмежування функцій і протиставлення перекладача і коментатора тексту, власне перекладу і перефразування – один із засадничих принципів теорії перекладу Юе.**

Тим не менше, не вважаючи на принциповий для нього характер такого розмежування, Юе не надто категоричний: *... Et quand il a crû pouvoir se départir des devoirs d'un scrupuleux Traducteur, soit pour achever & remplir divers endroits mutilés & defectueux, soit pour expliquer*

ceux qui étoient trop obscurs, il a eu assés de bonne foi pour en avertir son Auteur... (841). Отже, як виняток, він допускає відхилення від цього правила у двох випадках: щоб відновити пошкоджені місця тексту (бо йдеться про старовинні рукописи) і щоб пояснити надто «темні» місця в оригіналі. Обов'язок перекладача полягає в тому, щоб чесно попередити про це читача.

Не менш важливим ніж вірне та повне донесення змісту, на думку Юе, є передання форми оригіналу. При цьому він наполягає на дослівному відтворенні авторського тексту: *...Quoiqu'il ne se soit bien assujetti à suivre ses Auteurs mot à mot, et qu'il ait eu plus d'égard à leurs pensées qu'à leurs expressions... (795), ...Ficien [le traducteur] a entièrement négligé les mots de ses Auteurs, il ne s'est pas soucié de les suivre à la lettre... (825), ...Cet assujettissement paroît encore bien davantage dans la Version d'Euripide, puis qu'il l'a suivi mot à mot comme on a coutume de traduire les Poètes... (864).* Наведені приклади свідчать про те, що Юе вимагає повного підпорядкування перекладача авторові не лише в якісному плані, але й в кількісному, аж до простого арифметичного підрахунку слів. Ця сторона концепції перекладу Юе викликала найбільший розголос і представлена дещо однобоко в літературі. Матеріал критичного перекладознавчого дискурсу Юе дає підстави говорити про його пошуки рівноваги між цими двома аспектами вірності перекладу. Більше того, Юе навіть відкрито застерігає надмірне рабське слідування словам автора: *... ayant voulu s'attacher servilement aux termes de ses Auteurs, il n'en n'a pu attraper la pensée... (804), ...pour avoir été trop scrupuleux à l'égard des mots, il a souvent perdu la pensée & le caractère de ses Auteurs... (810).* Дослівний переклад не повинен йти на шкоду змістові, і в ієрархії вимог, що вибудовується в критичному дискурсі Юе на першому місці все ж стоїть точність в переданні змісту. Крім того, на думку Юе, існують природні обмеження для дослівного перекладу, зумовлені різницями в самій структурі мов: *...ne s'étant pas contenté de peser et mesurer les pensées de ses Auteurs, il avoit tâché d'en compter même tous les mots et de les représenter autant que la langue latine le lui avoit pu permettre... (871).* Отже, дослівний переклад, на думку Юе, обмежується можливостями цільової мови (в даному випадку латинської).

Відтворення духу автора вимагає передання його характеру, тобто в першу чергу стилю. Стилістична відповідність оригіналові є для Юе ще однією невід'ємною складовою вірності перекладу: *...il [son style] ne laisse pas d'être clair et de répondre fort bien à celui de son original Grec... (827), ...il a merveilleusement bien exprimé leur caractère, & fort approché du Naturel... (837), ...qu'il s'expriment avec assés de facilité et d'abondance, que sa phrase n'est point plate, & qu'il n'a point ignoré l'art de donner de la couleur à la pensée de ses Auteurs... (875).* Але й у цьому плані теж можливі обмеження: *...il ne se contente pas d'exprimé la pensée de son Auteur, mais ...il en imite même le caractère et les manières, autant qu'il est possible, & que la matière le peut souffrir... (877).* Мова перекладу має відповідати в першу чергу предметові розгляду, розмаїттю речей, про які йдеться: *...Il tourne son discours selon la diversité de choses qu'il traduit & il se gouverne selon la matière... (832).*

Перекладач мусить враховувати різниці між мовами на стилістичному рівні, в системах експресивно-стилістичних засобів, які використовуються мовцями: *...voyant la beauté du discours de Xénophon, il avoit entrepris de l'exprimer mot à mot, s'étant imaginé vainement pouvoir faire passer les grâces d'une langue à l'autre par cet assujettissement. En quoi il fut non seulement trompé, mais manqua encore à la fidélité... (810).* Отже, знову рабське наслідування, на цей раз стилістичних засобів, приводить до порушення вірності.

В загальній ієрархії перекладацьких цінностей, що вимальовується в критичному дискурсі Юе, якості стилю все ж стоять нижче ніж вимога вірності змісту: *...il n'a point trop mal tourné la Rhétorique d'Aristote, ... son style est châtié, & de bonne Latinité, ...il est même concis & assés exact dans ses expressions, mais ... il n'a pas été assés heureux pour trouver le sens de son auteur...*(895). Отже, на переконання Юе, невідповідність змісту зводить нанівеще усі попередні якості стилю. Така позиція свідчить про збалансованість загальної концепції перекладу Юе, де досить гармонійно поєднуються вимоги щодо вірності як у плані змісту, так і у плані форми, зокрема відповідності стилістичного оформлення перекладу. При цьому для Юе на першому місці все-таки залишається непорушність змісту оригіналу і відповідність форми. Його концепція перекладу, навіть якщо можна говорити про її багатовекторність, все ж зорієнтована в першу чергу на мову-джерело.

Надмірне захоплення стилістичними прикрасами, багатослівний пишномовний стиль, характерні для перекладачів близьких до П. д'Аблянкура, ведуть до втрати рівноваги і врешті решт до порушення основної вимоги вірності автору та відповідності оригіналові, що мають бути властиві хорошему перекладу: *...le style de ses Traductions n'est pas toujours fort bien Latin, ...il est quelquefois embarrassé, ...il affecte de grands mots & ... il est enflé & figuré, qualités fort peu nécessaires à un bon Traducteur...* (809). Саме таке почуття міри у використанні стилістичних засобів вирізняє хорошого перекладача: *...quelque politesse et quelque agrément qu'ait cette Version, elle n'a pû passer à la rigueur pour une bonne Version. Casaubon [=Huet] n'était pas content de cette pompe de mots & de cette beauté étudiée, il eut souhaité quelque chose de plus châtié & de plus exact; en un mot il auroit voulu un Traducteur, et non pas un Orateur...*(817). В цьому фрагменті присутнє знакове для Юе протиставлення між справжнім перекладачем і оратором. Насправді, перегукуючись із відомими словами Цицерона, Юе адресує свій докір, не перекладачеві 15 ст. Поліс'єнові, а прихильникам перекладів *les belles infidèles* з д'Аблянкуром на чолі, які на догоду витонченим смакам сучасників надто переймалися прикрасами стилю, забуваючи про текст оригінал.

Висновки: Юе, аналізуючи і оцінюючи переклади попередників не намагається дати якісь правила перекладу, а встановлює моральні обов'язки перекладача, надаючи критиці перекладу деонтологічного спрямування.

Вимоги до перекладу, що їх висуває Юе, укладаються в достатньо чітку ієрархію, на вершині якої знаходиться вірність змістові оригіналу. Вона мислиться невід'ємно від вірності форми, яка крім дослівного відтворення тексту оригіналу передбачає і збереження розташування слів в реченні, речень тексті. Не менш важливою є і стильова відповідність перекладу характеру авторського тексту, його жанрові.

Насправді Юе далекий від того образу категоричного прихильника буквального перекладу, яким його часто подають в літературі з історії перекладу. Його погляди на переклад значно толерантніші: він допускає можливість часткових відхилень як при переданні окремих значеннєвих елементів, так і при відтворенні форми оригіналу, зумовлених головно різницями між мовами, за умови збереження змістової цілості оригіналу. Його концепція перекладу близька до «серединного шляху», якого дотримувались Лоренс Хамрі й Ісаак Леметр де Сасі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нелюбин Л.Л., Хухуни Г.Т. Наука о переводе (история и теория с древнейших времён до наших дней). – М.: Флинта, 2006. – 413 с.
2. Balliu Christian. La fidélité et ses avatars. // Équivalences, 1997-1998, vol. 26/2 et 27/1, p. 45-57.
3. Bury Emmanuel. Bien écrire ou bien traduire. Pierre-Daniel Huet théoricien de la traduction. // Littératures classiques. 1991, N13, p.251-260.
4. Léger Benoît. Soumission et assujettissement : la fidélité chez les traducteurs et « théoriciens » de la traduction française dans la première moitié du XVIIIe Siècle. // TTR, vol. 9, n° 2, 1996, p. 75-101.
5. Goupillaud Ludivine. De l'or de Virgile aux ors de Versailles. – Genève : Droz 200. – 394 p.
6. Ballard Michel. De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions. – Villeneuve d'Ascq : Presses Universitaire du Septentrion, 2007. – 301 p.
7. Baillet Adrien. Jugements des savans sur les principaux ouvrages des auteurs. Tome troisième. – Paris, M. DCCXXII. – 464 p.

УДК 811.111+81'255.4

Бегма (Фролова) Ю.О.
(Київ, Україна)

ПРИЧИНИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНИХ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Метою статті є встановлення причин застосування комплексних лексико-граматичних трансформацій в англо-українському художньому перекладі. На основі наведених у статті прикладів робиться спроба позначити головні розбіжності між англійською і українською мовами, що призводять до застосування різного роду комплексних перекладацьких лексико-граматичних трансформацій.

Ключові слова: комплексні перекладацькі трансформації, лексико-граматичні трансформації, експресивність, антонімічний переклад, описовий переклад.

Целью статьи является выявление причин использования комплексных лексико-грамматических трансформаций в англо-украинском художественном переводе. На основе приведенных в статье примеров делается попытка обозначить главные расхождения между английским и украинским языками, которые приводят к использованию разного рода переводческих лексико-грамматических трансформаций.

Ключевые слова: комплексные переводческие трансформации, лексико-грамматические трансформации, экспрессивность, антонимический перевод, описательный перевод.